

Marraskuisen ASEEEES-konferenssin tunnelmia San Antoniosta

Association for Slavic, East European and Eurasian Studies (ASEEES) järjesti 46. vuosittaisen konferenssinsa San Antoniosta Teksasissa 20.–23.11.2014. Amerikkalaisten lisäksi osallistujia oli runsaasti Euroopasta, myös Suomesta. Amerikkalaisittain konferenssi järjestettiin isossa hotellissa. Itse kaupunki, San Antonio, vaikutti väestömääräänsä nähden huomattavasti pienemmältä kaupungilta. Vanha lähetysasema ja 1800-luvun Meksikon ja Teksasin välisten taisteluiden keskipiste Alamo olivat paikan pääasiallisia (ja kenties ainoita?) nähtävyyksiä. Meksikolaisia ja pihviravintoloita oli paljon: varmasti jokainen konferenssinosallistuja kävi syömässä jokirannan ravintoloissa.

Kokonaisuudessaan konferenssin anti oli monipuolista usean eri tieteenalan edustajille. Keskitymme tässä raportissamme vain murto-osaan tarjonnasta: politiikan ja historian tutkimuksen alan esityksiin. Näin esimerkiksi sosiologian, sukupuolen, kulttuurin ja kirjallisuuden tutkijoiden esitykset jäävät sivuutetuksi, vaikka niitä olikin tarjolla runsain mitoin.

Useissa Venäjän sisäpolitiikkaa käsittelevissä, erityisesti pohjoisamerikkalaisten tutkijoiden paneeleissa, toistui tarve etsiä numeerisia muuttujia Venäjän nuotaman vuoden takaisille protesteille, samoin kuin monille muille historiallisille, poliittisille ja yhteiskunnallisille ilmiöille Venäjällä. Esimerkiksi paneelissa ”Identity, Technology and Mass Mobilization in the Soviet Union and Contemporary Russia” Kyle Marquardt (U of Wisconsin-Madison) tarkasteli neuvostoaikaisen aineiston valossa separatismien ja

vähemmistökielisyyden suhdetta ja pyrki löytämään lainalaisuuden näiden välillä. Hänen teesinsä oli, että mikäli henkilö osaa huonosti valtakieltä, hänen tukensa separatismille on korkea; ja toisinpäin: hyvä valtakielen taito ehkäisee tukea separatismille. Paneelin diskussantti Jevgeni Finkel toi aiheellisesti esille Ukrainan, missä ukrainan ja venäjän kielten, lojaaliuden valtiolle ja separatismien suhde on paljon monimutkaisempi. Vaikka tällainen ”politometria” saattaa vaikuttaa teennäiseltä, tarjoaa se kuitenkin parhaimmillaan hyvän pohjan kehittää tutkimusasetelmia. Grigore Pop-Eleches (Princeton U) esimerkiksi osoitti vakuuttavasti, miten Ukrainaa koskevan kysymyspatteriston muuttujia, kuten alue, kieli ja puolue, varioimalla nähdään, että alue itsessään on merkittävä poliittinen tekijä–ei ainoastaan niiden alueiden etnis-kielellinen koostumus.

Internetiä ja poliittisia protesteja tarkasteltiin useissa paneeleissa. Steven Lloyd Wilson (U of Wisconsin-Madison) käsitteli Twitter-viestien maantieteellistä jakaumaa Kiovassa Maidanin mielenosoitusten aikaan pyrkien osoittamaan protestien dynamiikan ja Twitterin käytön välistä suhdetta. Keskeneräisistä johtopäätöksistään huolimatta Wilsonin aineisto tarjosi pohditettavaa sosiaalisen median aineistojen käytöstä kiinnostuneille. Paneelissa ”Memes, Media and Dissent: Control and Resistance in post-Snow Digital Russia” Venäjän protesteja laajasti tutkineet Samuel Greene (King’s College London) ja Graeme Robertson (UNC at Chapel Hill) puolestaan osoittivat, että syyskuussa 2014

kymmeniä tuhansia ihmisiä kerännyt rauhanmarssi Moskovassa käytti samoja Internetin verkostojakin kuin 2011–12 protestit. Jaclyn Kerr (Georgetown U) puolestaan tarkasteli monipuolisesti Internetin poliittisia toimintamahdollisuuksia Venäjällä ja totesi, että Venäjän Internet-politiikkaa ei pidä tarkastella eristyksissä muusta maailmasta, vaan siihen vaikuttaa globaali *online* ja *off line* -vapauksien välinen suhde. Toisin sanoen, verkon kansalaisvapaudet muotoutuvat suhteessa Internetin ulkopuolisiin vapauksiin, ja toisinpäin, eivätkä nämä ole riippuvaisia pelkästään kansallisista käytännöistä, vaan ympäröivän maailman tendenssit vaikuttavat kunkin maan kehitykseen.

Venäjän ulkopoliittikkaa koskevia paneeleita oli useita, joista harmittavasti useat osuivat päällekkäin. Eräässä pyöreän pöydän keskustelussa, jossa tarkasteltiin Venäjän Aasiaan suuntautuvaa politiikkaa, Vjatšeslav Morozov (U of Tartu) pyrki todistamaan, kuinka venäläisessä diskurssissa kansallisesta identiteetistä ei ole tapahtunut muutosta suhteessa Aasiaan, vaikka painopisteen siirtymistä Euroopasta Aasiaan on odotettu. Morozovin mukaan, Venäjä on *Subaltern Empire*, mikä tarkoittaa sitä, että Venäjä on riippuvainen lännestä niin taloudellisesti kuin arvomaailmaltaan. Venäjä on edelleen Eurooppakeskeinen ja palaa aina kohti länttä. Aasia Venäjän diskurssissa tarkoittaa Kiinaa. Kiina nähdään lähinnä taloudellisenä tukena, mutta siihen ei identifoiduta. Jos diskurssissa tulee tapahtumaan tulevaisuudessa jokin muutos, tämä muutos voi tapahtua vasta sitten, kun Venäjän ja lännen väliset suhteet ovat normalisoituneet. Ei vielä tässä vaiheessa kun Venäjä suurimmaksi osaksi määrittelee itsensä lännen kautta.

Hanna Smithin (Aleksanteri-instituutti) ja Tuomas Forsbergin (Tampereen yliopisto) järjestämiä pehmeää valtaa (*soft power*) käsitteleviä paneeleja oli konferenssissa kaksi, joissa järjestäjien lisäksi paperinsa esittivät Jeanne Wilson (Wheaton College), Geir Flikke (Oslo yliopisto), Sirke Mäkinen (Tampereen yliopisto) ja Andrei Tsygankov (San Francisco State U). Esityksissä pohdittiin muun muassa Joseph Nyen tunnetuksi tekemän pehmeän vallan käsitteen soveltuvuutta Venäjän ulkopolitiikan tutkimukseen. Tuomas Forsberg esitti, että Venäjän pyrkimyksiä voisi kuvata paremmin *cultural statecraft* -käsitteen avulla, koska pehmeä valta on käsitteenä normatiivisesti latautunut ja usein väärin ymmärretty. Hanna Smith puolestaan pohti, mihin Venäjän pehmeä valta voi perustua nostaten esiin yhteisen neuvostomenneisyyden, energia- ja luonnonvarat, talouden kasvupotentiaalin sekä Venäjän aseman konservatiivisten arvojen puolustajana. Flikke ja Wilson pohtivat esityksissään Venäjän ja Kiinan suhdetta, Wilson vertaillen näiden kahden pehmeän vallan strategioita. Hänen mukaansa Venäjän kohdalla marksismileninismi näkyy edelleen Venäjän kansallisessa identiteetissä, samoin kuin sivilisaatioajattelu. Nämä molemmat ovat vaikuttaneet Venäjän pehmeän vallan strategiaan. Flikke puolestaan ymmärsi pehmeän vallan välineenä Venäjän aseman nostamiseen.

Varsin mielenkiintoinen oli myös Mihail Hodorkovskin pojan Pavel Hodorkovskin johtaman laitoksen, *Institute of Modern Russian* järjestämä paneeli, jossa tarkasteltiin vuotta 1989. Paneelin pääpuhujana oli Liettuan entinen presidentti ja maan itsenäistymisen puolesta taistelleen kansanliikkeen johtohahmo Vitautas Landbergis, joka muistutti Mihail Gorbatsšovin haluttomuudesta tehdä tiliä neuvostomenneisyyden

kanssa. Sen sijaan Landbergis korosti Aleksander Jakovlevin roolia stalinismin tuomitsemisessa. Paneelissa nähtiin myös tunteikas dokumenttielokuva Baltian laulavasta vallankumouksesta, jossa Landbergis esiintyi 25 vuotta nuorempana.

Venäjän tiedemaailmaa ja korkeakoulutusta käsittelevässä paneelissa Richard Sakwa (U of Kent at Canterbury) puhui päätöksenteon mallin muuttumisesta Putinin kolmannella presidenttikaudella. Esimerkkeinä hän antoi Venäjän tiedeakatemian reformin sekä RIA Novostia koskevan päätöksenteon. Hänen mukaansa uusi malli on, että päätökset tehdään ensin ja keskustelu käydään vasta päätösten jälkeen. Samassa paneelissa Andrei Korobkov (Middle Tennessee State U) tarkasteli akateemista diasporaa, johon hän myös luki itsensä. Eniten aivovuotoa Venäjältä on tapahtunut luonnontieteistä, erityisesti fysiikasta ja biologiasta. Suurin osa tästä vuodosta on tapahtunut Moskovasta, Pietarista ja Novosibirskistä Länsi-Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Nyt Venäjä pyrkii aktiivisesti houkuttelemaan maasta pois muuttaneita takaisin. Tässä kilpailijana on Kazakstan, joka houkuttelee myös Venäjällä tällä hetkellä asuvia.

Ihmisten arkipäivän elämä, tavarat, kulutus ja markkinat Neuvostoliitossa ovat viime vuosina tutkijoita kiinnostaneita aiheita. Ne liittyvät viimeisen kymmenen vuoden aikana voimistuneeseen arjen tutkimukseen, joka taas kiinnittyy antropologiasta ammentavaan lähestymistapaan. Neuvostotodellisuutta tarkastellaan suurvaltapolitiikan ja järjestelmien välisen kilpailun sijaan ihmisten elämän, sen fyysisen ympäristön ja niistä konstruoitujen merkitysten kautta. Tämänkaltaisia paneeleja löytyi myös ASEEESin tarjonnasta.

Paneelissa *The Soviet Thing* Alaina Lemon (U of Michigan)

käsitteli Moskovan metroissa vaeltavia koiria, niiden vuorovaikutusta ihmisten kanssa ja tämän vuorovaikutuksen saamia merkityksiä. Ihmiset ovat kuvanneet metrokoiria ja julkaisseet filmejä *YouTubessa* siitä, kuinka koirat hyppeävät metron porttien yli ilman lippua ja kuinka ne rikkovat metron etiikkaa makaamalla ja torkkumalla metron liukuportaisissa. Lemonin mukaan filmit ilmentävät kuvaajien salaisia haaveita rikkoo metron tiukkoja sääntöjä ja näin uhmata kopissaan silmä kovana kyyhöttävän *metrobabuškan* määräyksiä väistää vasemmalle ja jonottaa tönimättä. Koirat myös luovat omia sääntöjään ja saavat ihmiset osoittamaan niille myötätuntoaan.

Aleksei Golubjev (U of British Columbia) puolestaan puhui pienoismalleista, niiden rakentamisesta ja pienoismallikerhoista vaihtoehdoisen historian oppimisen paikkana. Pienoismalleilla oli Neuvostoliitossa virallisesta ideologiasta vapaa historiallinen muotonsa ja sisältönsä. Pienoismallipakkausten sisällä oli lyhyt historiallinen selostus pienoismallista ja siitä aikakaudesta, mihin malli kuului. Tämä Golubjevin mukaan avasi ikkunan ohi virallisen historian kirjoituksen ja houkutteli rakentajia syventämään uutta tietoaan aiheesta omin avuin.

Paneelin kolmas esitelmöitsijä Serguei Oushakine (Princeton U) teoretisoi materiaalisuuden roolia neuvostoyhteiskunnassa. Hän toi neuvostotaloudesta käytävään keskusteluun niukkuustalouden ja puutetalouden käsitteiden lisäksi varastointitalouden (*economy of storages*) käsitteen. Käsite kuvaa sitä ilmiötä, kun neuvostotaloudessa pula ja niukkuus tuottivat jatkuvan varastoinnin tarpeen. Ihmiset hamstrasivat tavaraa puutteiden pelossa. Varastointi puolestaan sekoitti markkinat ja tuotti pulaa tavarosta juuri siksi, että ihmiset ostivat niitä varmuu-

den vuoksi varastoon. Tämä ilmiö tuotti omanlaisensa käyttäytymismallin: niin kaikkien tuntemat jatkuvat jonot, joihin ihmiset kerääntyivät vain ”varmuuden vuoksi”, kuin kivikasvoiset tylt myyjät. Tavarat olivat myyjien hallinnassa ja palveltavan sijaan asiakas oli onnekas, jonka tuli olla tyytyväinen, jos sai portinvartijamyymäjältä haluamansa tavar

tai vaihtoehtoisesti jotain muuta varastoimisen arvoista. Oushakin käyttämä asetelma avasi hienosti uusia näkökulmia neuvostoyhteiskuntaan ja erityisesti sen kysynnän ja tarjonnan väliin kuiluun ja sen kulttuuriseen artikuloitumiseen. Tavar

Kaiken kaikkiaan voi sanoa, että ASEES tarjoaa erinomaisen foorumin erityisesti Venäjän-tutkijoille esitellä ja kuulla viimeisimmän tutkimuksen tuloksia. Hankala matka ”rapakon taakse” saa näin hyvää vastinetta.

Markku Kangaspuro
Jussi Lassila
Sirke Mäkinen
Tuomas Forsberg